Coislin Risalesi (Tractatus Coislinianus)

ÇEVİREN: OĞUZ ARICI

Coislin Risalesi (Tractatus Coislinianus) Hakkında

Aristoteles'in *Poetika* eserinin ikinci bir rulosunun / cildinin olup olmadığı bir muammadır. Kimilerine göre ikinci rulo hiçbir zaman yazılmamış, Aristoteles *Poetika*'daki incelemesini tragedya ve destan üzerine yoğunlaşarak tamamlamıştır. Kimilerine göreyse metin eksiktir çünkü Aristoteles komedya ve satir üzerine bir inceleme yapacağını vaat etmiştir. Ayrıca ikinci kitaba hem Aristoteles'in hem de başka yazarların atıfları bulunmakta fakat elimizdeki Poetika'da bu atıfların izine rastlanmamaktadır. Diğer taraftan ikinci kitap yazıldıysa akıbetinin ne olduğu da bir başka tartışma konusudur. Kimilerine göre kaybolmuş, kimilerine göre içeriği değersiz bulunduğu için önemsenmemiş, kimilerine göreyse tam tersine, içeriği çok tehlikeli bulunduğu için kopyalanmasına izin verilmemiş ve özellikle yok edilmiştir. Zaman zaman Atlantis efsanesi

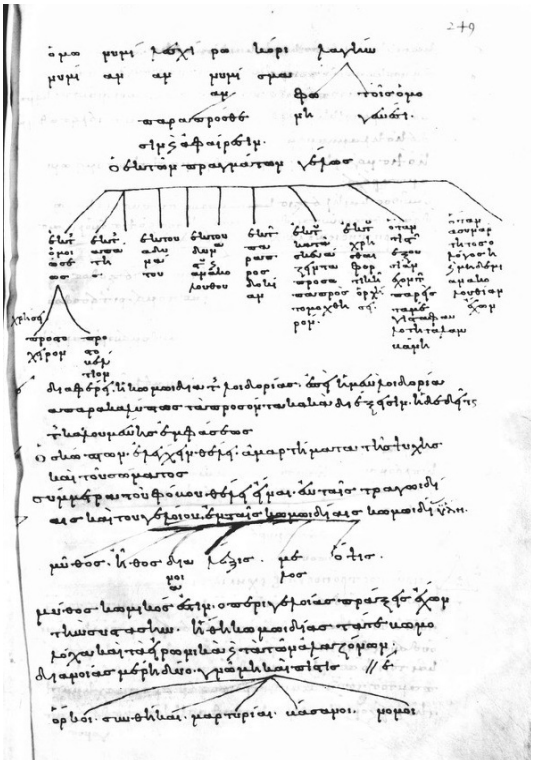

Fig. 1: Parisinus Coislinianus 120, folyo 248v (1. - 5. Bölüm) ve 249r. (5. - 13. Bölümler), Paris Ulusal Kütüphanesi

gibi bahsedilen kayıp rulo, Umberto Eco'nun *Gülün Adı* adlı romanına da bu tehlikeli yanıyla konu olmuştur.

1839 yılında John Anthony Cramer adında bir klasik edebiyat uzmanı, Paris Ulusal Kütüphanesinde keşfettiği ve Tractatus Coislinianus (Coislin Risalesi) adı verilen 3 sayfalık bir el yazmasının Aristoteles'in *Poetika* adlı eserinin kayıp kısmının bir özeti olabileceğini iddia etmiştir. Söz konusu el yazmaları *Poetika*'nın yapısına oldukça benzer bir akışa sahiptir. Tıpkı *Poetika*'da olduğu gibi burada da metin, önce poiesis ve mimesis gibi genel kategorilerden başlayıp alt türlere odaklanır. *Poetika*'nın tragedya ve epos çözümlemesine koşut olarak, el yazması metnin odağında da "gülünç olan" ve gülüncün teknikleri yer almaktadır.

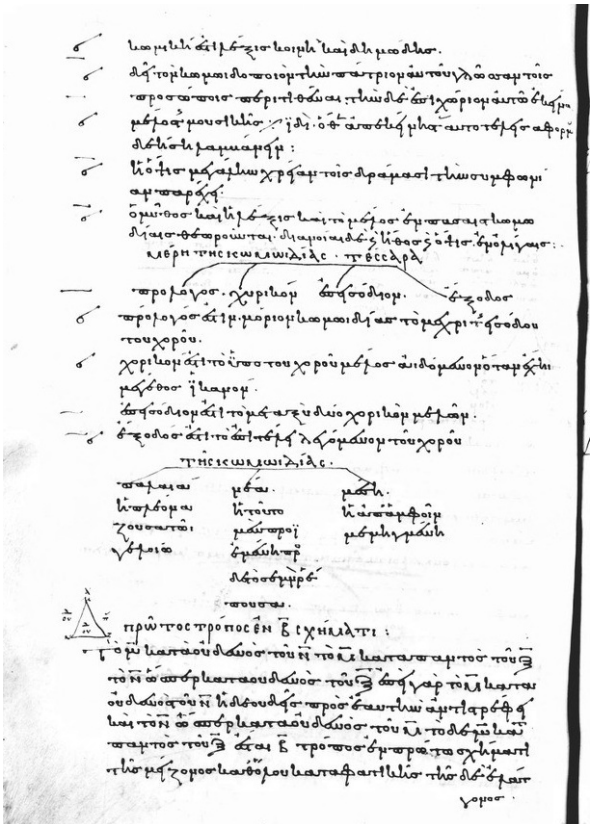

Fig. 2: Parisinus Coislinianus 120, folyo 249v. (14. - 18. Bölümler), Paris Ulusal Kütüphanesi

Aristoteles'in ikinci kitabının bir özeti olduğu düşünülen bu el yazmalarını kimin, hangi kaynaktan yazdığı belli değildir. *Risale*'nin de dâhil olduğu elyazmaları koleksiyonunun 10. yüzyılda Yunanistan'daki Athos Dağı'nda bulunan Büyük Lavra Manastırı'nda uzun süre saklandığı bilinmektedir. El yazmaları, 1643 yılında hitabet hocası (Rhetor) Athanasius (1571-1663) tarafından Kıbrıs'tan Paris'teki Seguier de Coislin'e gönderilmiştir. Parşömen el yazmaları yaklaşık 30cmx20cm ebadında 263 folyodan oluşmakta ve kapsam olarak da iki farklı alanda yazılar içermektedir. 229. Folyoya kadarki birinci bölüm İstanbul'daki patriklerin bir listesini içermektedir. 230. ve 261. arasındaki folyolarda ise Aristoteles'ten yapılan alıntı, özet ve yorumlar bulunmaktadır. 248v.-249v. numaralı folyolar *Coislin Risalesi* (*Tractatus Coislinianus*) adı verilen metni içermektedir. (Detaylı bilgi için Janko, 1984, p. 5-6)

El yazmalarının dijital kopyalarına https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b11000196p/f278.item adresinden erişilebilir. Metnin çevirisinde şu eserlerdeki transkripsiyon ve şerhli çevirilerden yararlandım. Kaibel, Georg. *Comicorum Graecorum Fragmenta*. ed. Georgius Kaibel. Vol. 1. fasc. 1. (Berlin: Weidman, 1899) pp 50-53. Janko, Richard. *Aristotle on Comedy: Towards a Reconstruction of Poetics II* (London: Duckworth, 1984). Watson, Walter. *The Lost Second Book of Aristotle's Poetics* (Chicago; London: The University of Chicago Press, 2012) Janko, Richard. *Aristotle, Poetics I with the Tractatus Coislinianus, a Hypothetical Reconstruction of Poetics II, the Fragments of the on Poets*, trans. Richard Janko (Indianapolis u.a.: Hackett, 1987). Metin numaralandırmada G.

Kaibel'in tercihini kullandım fakat içeriği göz önünde bulundurarak roma rakamlarıyla alt bölümlendirmeleri vurguladım. Resimlerinden de anlaşılacağı üzere, el yazmalarının birçok kısmı düzyazıdan ziyade şematik bir metin biçimindedir. Bu sebeple çevirideki köşeli parantezler metnin anlaşılması için yapılmış eklemelerdir. Metnin Türkçeye çevirisi daha önce ilk kez Mustafa Bal tarafından yapılmıştır. [2]

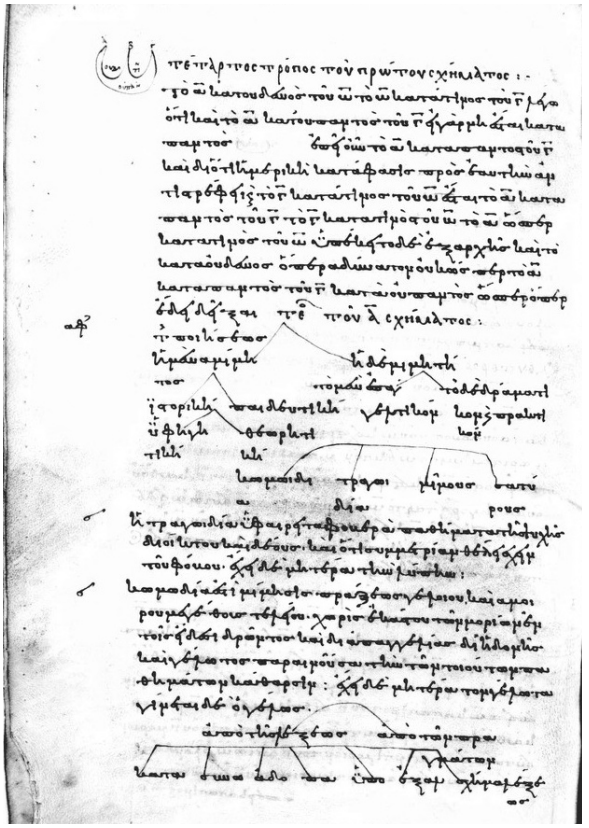

Fig. 2: Parisinus Coislinianus 120, folyo 249v. (14. - 18. Bölümler), Paris Ulusal Kütüphanesi

1 Bknz. Aristoteles. "Coislin Kitapçığı". Granada Dergisi, no. Haziran-Temmuz (2013): 52-55.

Coislin Risalesi (Tractatus Coislinianus)

1.a. Yazın sanatı *(poiēsis)*— taklide dayanan *(mimēsis)*— ve taklide dayanmayan *(amimētos)* [olmak üzere ikiye ayrılır]—

[Taklide dayanmayan yazın sanatı ikiye ayrılır:] tarihi *(historikē)* ve eğitici *(paideutikē)*

[Eğitici yazın da ikiye ayrılır:] Didaktik *(huphēgētikē)* ve teorik *(theōrētikē)*.

1.b. Taklide dayanan yazın [da] (*mimēsis*) [bir taraftan] *anlatı (apaggeltikos)* [bir taraftan da] doğrudan eylem temsili *(dramatikos)* [olarak ikiye ayrılır]. [Bu son söylenen de] komedya *(kōmōdia)* ve tragedya *(tragōdia)* [olarak ikiye ayrılır]. [Bunlara] mimus *(mimos)* ve satir *(saturos)* oyunlarını [da ekleyebiliriz].

2. Tragedya, merhamet *(oiktos)*[2] ve tedhiş *(deos)*[3] yoluyla ruhtaki korku duygularını ortadan kaldırır. Tragedya, doğru ölçüde / oranda korkuya *(phobos)* (korkunun simetrisine) sahip olmayı amaçlar. Tragedyanın anası acı veren duygulardır. *(lupeō)*

3. Komedya, uzunluktan pay almamış *(amoiros),* tamamlanmış <haz veren bir dile sahip[4]> ki bu haz veren özelliğin, (oyunun) çeşitli bölümlerinde münferit olarak kullanıldığı, anlatı yoluyla <değil[5]> kişilerin eylemi yoluyla, doğrudan temsil edildiği ve haz *(hēdonē)* ve gülme *(geloios)* yoluyla bu gibi

2 Oiktos, "acıma ve merhamet". Eleos sözcüğünün eş anlamlısı.
3 Deos, "deinon" sözcüğünün bir çeşidi. Dehşet, korku ve huşu ile olağanüstülüğü aynı anda duymak.
4 Vahlen tarafından Poetika'dan eklenmiştir. Johannes Vahlen, Beitraege Zu Aristoteles' Poetik (Hildesheim: Olms, 1965). Aktaran Richard Janko, Aristotle on Comedy : Towards a Reconstruction of Poetics II, 25.
5 Kaibel tarafından Poetika'dan eklenmiştir.

duyguların katharsisini hedefleyen, gülünç bir eylemin taklididir.
Gülünç olan, [komedyanın] anasıdır. Gülünç olan [şunlardan] ortaya çıkar:

3.a. Sözlerden (leksis) ve

3. b. Eylemden (pragma)

3.a. [Söz yoluyla 7 farklı şekilde ortaya çıkar]
(i) Eş sesli sözcüklerden (homōnumia).
(ii) Eşanlamlılardan (sunōnumia)
(iii) Boş konuşmadan (adoleskhia)
(iv) Eş köklü sözcüklerden (parōnumia)
a. Uzatma (prosthesis) ve kısaltmalardan (aphairesis)
b. Küçültmelerden (hupokorisma)
c. Değiştirmelerden (exallagēn)
(v) Parodi'den (parōdia)
(vi) Aktarmadan / Transferden (metaphora).
a. Ya ses yoluyla (phōneō)
b.Ya da benzerlikler yoluyla. (homogenes)
(vii) Konuşma tarzından (skhēma).

3.b. Eylemden (pragma) kaynaklanan gülünç—
(i) Aldatmacadan (apatēs)
(ii) Benzetmeden (homoiōs). Kullanımı [iki türlüdür]:
a. Daha iyiye (beltion) benzetme
b. Daha kötüye (kheiron) benzetme
(iii) İmkânsız olandan (adunatos).
(iv) Mümkün (dunatos) ve mantıksız (anakolouthia) olandan
(v) Beklenenin (prosdokia) tersi olan şeylerden
(vi) Karakterin seviyesini alçaltmaktan (mokhthēros)
(vii) Kaba / bayağı (phortikē) danslar yapmaktan
(viii) Seçme iradesine sahip birinin, yanlışlıkla en önemlisi (megas) yerine en değersizini (phaulos) seçmesinden
(ix) Aklı yürütmede kopukluk (asunartētos) ve atlamalar (anakolouthia) olduğunda

4. Komedya, "taciz ve hakaret etme"den *(loidoria)* ayrılır. Çünkü taciz ve hakaret, kişilerin kötü eylem ve niteliklerini açığa çıkarmaksızın yalnızca dile getirir.[6] [Komedya ise] dokundurma / kinaye[7] *(emphasis)* denen şeye ihtiyaç duyar.

5. Komedyen, ruh *(psykhē)* ve beden *(sōmata)* hatalarını *(hamartēma)* ortaya koymayı amaçlar.

6. Tragedyalarda nasıl korku amaçlanıyorsa, uygun oranda komedyalarda da gülünç olan bulunmalıdır.

7. Komedyanın öğeleri *(kōmōdias hulē)*: Olay örgüsü *(mythos)*, Karakter *(ēthos)*, Düşünce *(dianoia)*, Dil *(leksis)*, Melodi *(melos)* ve Görsellik *(opsis)*.
(i) Komedyanın olay örgüsü, gülünç eylemlerin kompozisyonundan oluşur.
(ii) Komedya karakterleri: Şaklaban *(bomolokhos)*, müstehzi *(eiron)* ve şarlatan (*alazon*=palavracı).
(iii) Düşüncenin *(dianoia)* iki parçası vardır: Kanaat *(gnōmē)* ve inandırma *(pistis)*. Beş inandırma [çeşidi vardır]: Yemin *(horkos)*, antlaşma *(sunthēkas)*, şahitlik/kanıt *(martures)*, sorgulama / sınama *(basanos)*, kanun *(nomos)*.

6 Yunancasında kısmen şöyle diyor: "hakaret [loidorias], gizlenmemiş olanı [aparakaluptos] söyler."
7 Yunanca metinde komedyanın farkı olarak verilen nitelik "emphasis"tir. Emphasis, "anlamı vurgulama, açığa çıkarma" ve "yansıtma, sunma" anlamlarında kullanılmaktadır. Bkz. Liddell, H. G., R. Scott, H. S. Jones, and R. McKenzie. A Greek-English Lexicon (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 550

8. Komedyanın dili gündelik ve halk dilidir. Komedya yazarı, karakterlerinin her birine onlara özgü yerel söyleyiş biçimlerini vermeli ve kendisi de kendi yerel ağzını kullanmalıdır.

(i) Şarkılar (melos), müziğin alanına girer. Bu yüzden ilkelerini tamamıyla oradan alması gerekir.

(ii) Görsellik (opsis), dramanın büyük bir ihtiyacını karşılar.

(iii) Olay örgüsü, dil kullanımı ve melodi bütün komedilerde gözlenir. Düşünce, karakter ve görsellik ise bazılarında bulunur.

9. Komedyanın dört kısmı vardır: Öndeyiş, koro şarkıları, epizot ve çıkış.

(i) Öndeyiş, koronun sahneye girişine kadarki bölümdür.

(ii) Koro şarkıları, koronun yeterli sayıya ulaştığında söylediği şarkılardır.

(iii) Epizot iki koro şarkısı arasında yer alır.

(iv) Çıkış, koronun oyunun sonunda yaptığı konuşmadır.

10. Komedyanın [türleri şunlardır]:

(i) Gülünç olan konusunda aşırıya kaçan eski komedya,

(ii) Bunu [eski komedyanın özelliklerini] terk eden ve ciddiyeti arttıran yeni komedya,

(iii) Her ikisinin karışımı orta komedya.

Kaynaklar

Aristoteles. "Coislin Kitapçığı". *Granada Dergisi,* no. Haziran-Temmuz (2013): 52-55.

Janko, Richard. *Aristotle on Comedy: Towards a Reconstruction of Poetics II* (London: Duckworth, 1984).

Janko, Richard. A*ristotle, Poetics I with the Tractatus Coislinianus, a Hypothetical Reconstruction of Poetics II*, the Fragments of the on Poets, trans. Richard Janko (Indianapolis u.a.: Hackett, 1987).

Kaibel, Georg. *Comicorum Graecorum Fragmenta.* ed. Georgius Kaibel. Vol. 1. fasc. 1. (Berlin: Weidman, 1899)

Liddell, H. G., R. Scott, H. S. Jones, and R. McKenzie. A Greek-English Lexicon (Oxford: Oxford University Press, 1996)

Watson, Walter. *The Lost Second Book of Aristotle's Poetics* (Chicago; London: The University of Chicago Press, 2012)